

JANNE TELLER

OM DET VAR KRIG I NORDEN

LÄRARHANDLEDNING

PEDAGOGISKA TIPS PÅ HUR MAN KAN
ANVÄNDA BOKEN I SKOLUNDERVISNING

av Kalle Güettler, lärare, författare, skolbibliotekspedagog
Illustrationer av Helle Vibeke Jensen, hämtade ur Om det var krig i Norden

INNEHÅLL

INTRODUKTION

FÖRORD 3

VIKTIGT ENLIGT LÄROPLANEN 5

TRE ALTERNATIVA INGÅNGAR TILL LÄSNINGEN 7

FÖRSLAG TILL FÖRDJUPNING 9

KOPIERINGSUNDERLAGENS INNEHÅLL 10

KOPIERINGSUNDERLAG: INFÖR LÄSNINGEN

KOPIERINGSUNDERLAG 1 - UTGÅNGSPUNKT FÖR ROLLSPEL 11

KOPIERINGSUNDERLAG 2 - ROLLKARAKTÄRER 13

KOPIERINGSUNDERLAG 3 - SCENER I ROLLSPELET 20

KOPIERINGSUNDERLAG 4 - ALTERNATIV INTRODUKTION TILL LÄSNINGEN 25

KOPIERINGSUNDERLAG: FÖRDJUPNING

KOPIERINGSUNDERLAG 5 - FRÅGOR TILL EN ANDRA LÄSNING 26

KOPIERINGSUNDERLAG 6 - FRÅGOR TILL BOKSAMTAL 28

KOPIERINGSUNDERLAG 7 - LITTERATURLISTA 29

KOPIERINGSUNDERLAG: FÖRDJUPNING (ARBETSUPPGIFTER)

KOPIERINGSUNDERLAG 8 - TORTYR 30

KOPIERINGSUNDERLAG 9 - VART SKULLE DU TA VÄGEN? 30

KOPIERINGSUNDERLAG 10 - JAG PACKAR MIN VÄSKA 31

KOPIERINGSUNDERLAG 11 - RECENSERA 32

KOPIERINGSUNDERLAG 12 - HEMLAND - VAD ÄR DET? 33

FÖRORD

OM DET VAR KRIG I NORDEN av den danska författaren Janne Teller är ett tankeexperiment och en berättelse om en familj på flykt undan krig. Genom att vända på perspektiven vill Janne Teller få oss att förstå vad det innebär att vara flykting. *Om det var krig i Norden* är ett ”debattskapande mästerverk” (citater: Danska biblioteksföreningen) och har använts i skolor runt om i Danmark och Tyskland som utgångspunkt för diskussion.

Janne Teller föddes 1964 i Köpenhamn i en familj med österrikisk/tysk bakgrund. Hon studerade statsvetenskap och arbetade sedan som rådgivare inom konflikthantering och fredsprocesser åt FN och EU runt om i världen. Sedan 1995 ägnar hon sig åt sitt skrivande på heltid. Hennes verk – essäer, noveller och romaner för såväl unga som vuxna – behandlar ofta de stora livsfrågorna.

När jag första gången bläddrade igenom *Om det var krig i Norden* förpassades jag 20 år tillbaka i tiden. Jag var då mellanstadielärare i Orminge, en förort utanför Stockholm. Inbördeskriget rasade som värst i Jugoslavien, och många flyktingar därifrån sökte asyl i Sverige. I Orminge förvandlades ett konkursdrabbat glaspalats i industriområdet till flyktingförläggning. Barn från olika etniska grupper i Bosnien, Serbien, Kroatien och Slovenien skulle börja i vår skola.

Hur skulle jag få mina svenska elever att leva sig in i de nya barnens situation? Hur skulle jag kunna ge mina elever en känslomässig beredskap för att ta emot dem på ett bra sätt? Hur kunde jag förbereda mig själv?

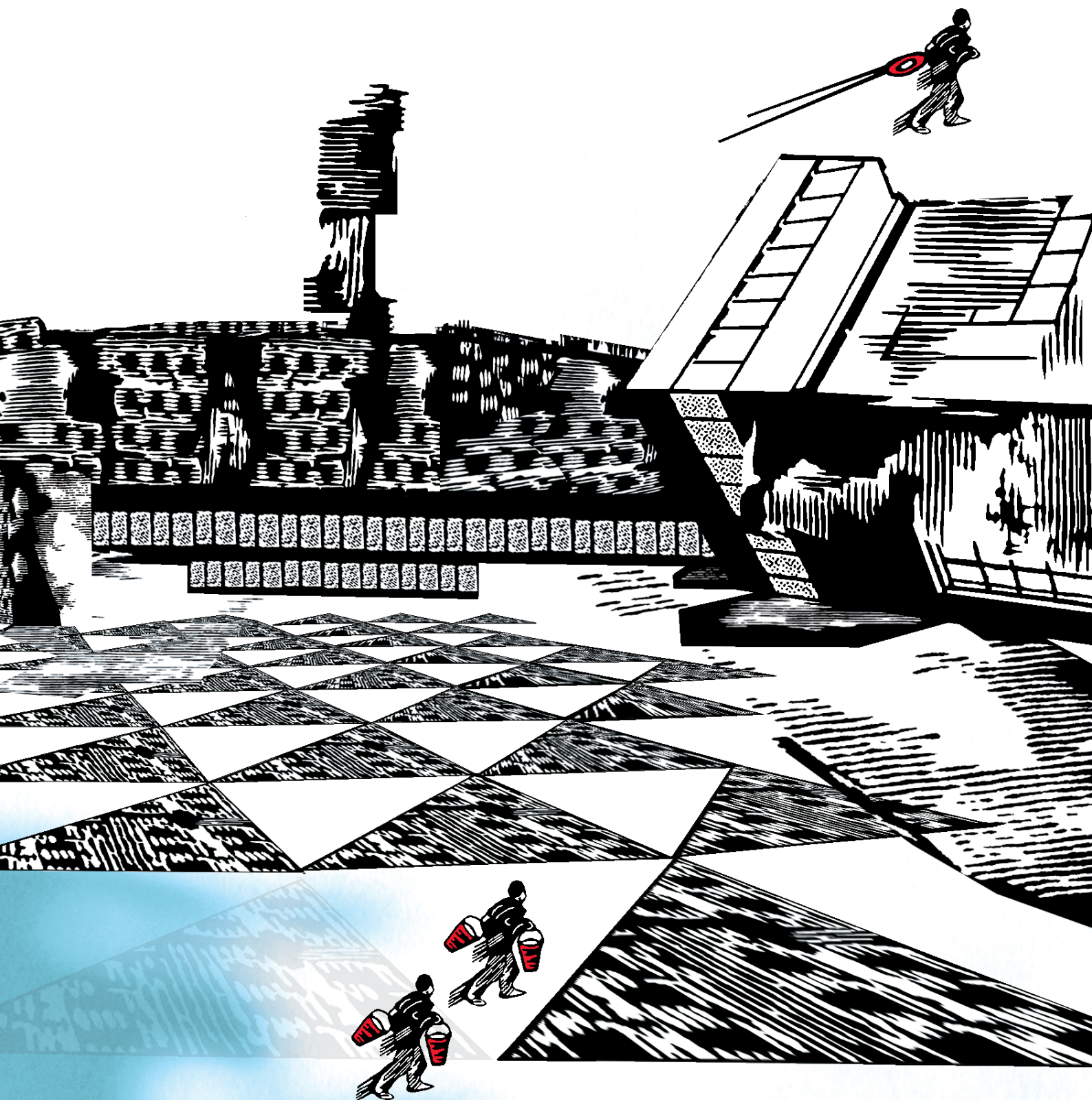
Jag bestämde mig för att göra ett rollspel med mina elever *där det var ”vi” och inte ”de” som måste fly*. Eftersom krigsriskerna för Sverige då kändes liten, så gestaltade jag ett scenario med en kärnkraftskatastrof som gjorde vårt land och hela Norden obeboeligt. Omedelbar flykt var nödvändig.

Eleverna fick förutsättningarna presenterade i en kort, dramatisk berättelse. Sedan fick de roller tilldelade sig på små lappar: familjemedlemmar, flyktingsmugglare, svenska poliser, tullpoliser och myndighetspersoner i ett afrikanskt land, personal i flyktingläger, lärare, tolkar, skolkamrater i det nya landet och så vidare.

Därefter improviserade vi ett skeende där alla agerade utifrån sina givna roller. Ingen visste vad som skulle hända; dramaturgin styrdes av den spontana händelseutvecklingen. Grundregeln var att man skulle agera som om allt vore verkligt.

Det blev en upplevelse som gav upphov till diskussioner och nya insikter. Jag är säker på att även det här arbetet kommer att ge er mycket och väcka intressanta tankar.

Lycka till med läsningen av *Om det var krig i Norden!*

VIKTIGT ENLIGT LÄROPLANEN

ATT LÄSA, DISKUTERA och arbeta med boken kan ge eleverna såväl en känslomässig som saklig inlevelse i krigsflyktingars villkor och trauman. Skolan ska medverka till att fostra ansvars-kännande, empatiska medborgare i vårt mångkulturella samhälle, där människor med posttraumatisk stress från krig och tortyr lever sida vid sida med människor som aldrig har hört en granat explodera eller lärt sig att frukta män i uniform.

Man bör göra klart för eleverna att tematiken i *Om det var krig i Norden* har hög vikt i Lgr 11 och att deras prestationer i läsningen av boken och arbetet med den i form av boksamtal och reflektioner om etiska och moraliska frågor är betygsgrundande.

FÖLJANDE ÄR SAXAT UR LGR 11:S PORTALPARAGRAF.

Skolans mål är enligt Lgr 11 att varje elev:

- Kan göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter.
- Respekterar andra människors egenvärde.
- Tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling, samt medverkar till att hjälpa andra människor.
- Kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen.

FÖLJANDE ÄR SAXAT UR KURSPLANEN FÖR SAMHÄLLSKUNSKAP.

Undervisningen i samhällskunskap ska behandla följande centrala innehåll i årskurs 7–9¹:

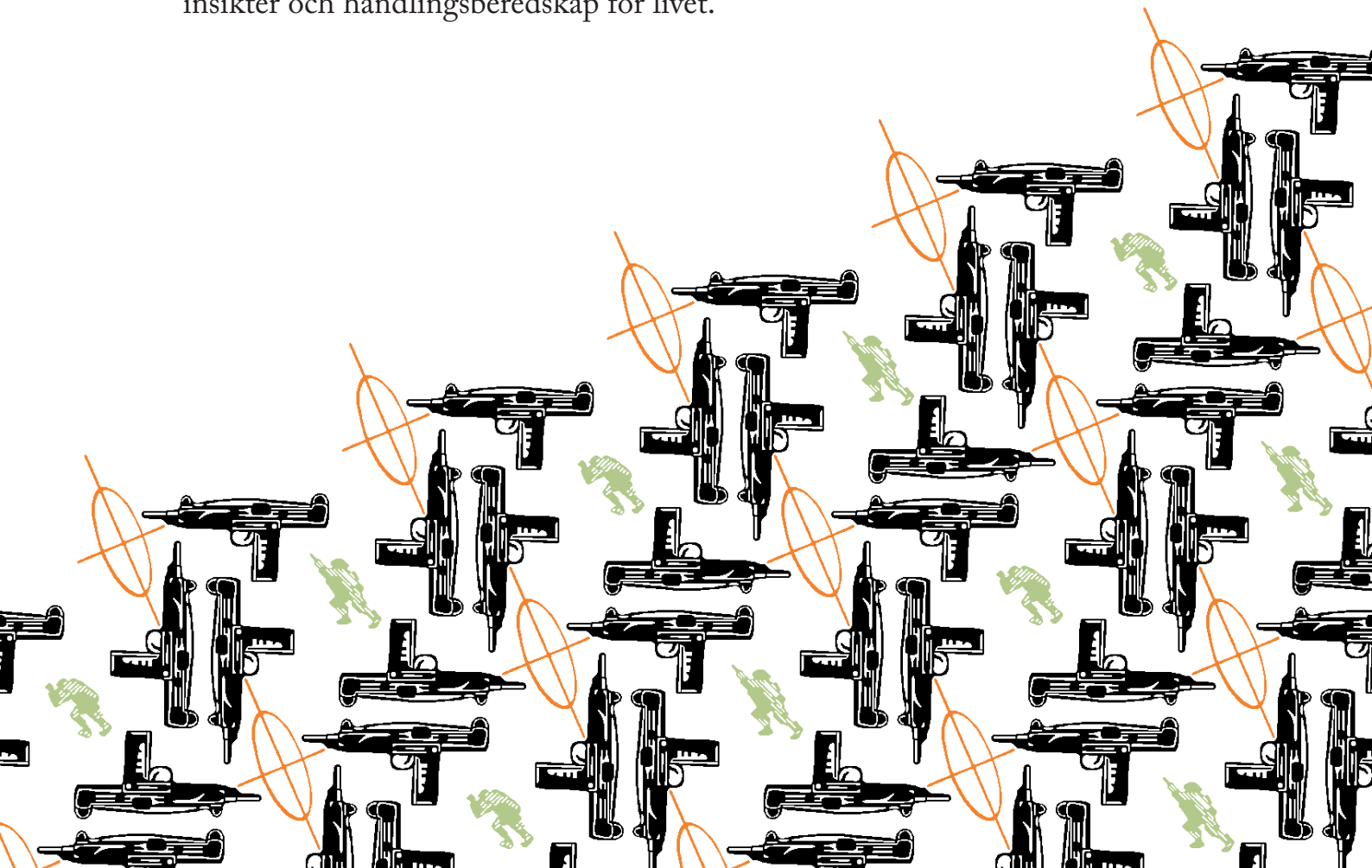
- Immigration till Sverige förr och nu. Integration och segregation i samhället.
- De mänskliga rättigheterna inklusive barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen.
- Hur mänskliga rättigheter kränks i olika delar av världen.

1 Detta är ett urval av centrala kunskapsområden med bäring på *Om det var krig i Norden*

- Demokratiska fri- och rättigheter samt skyldigheter för medborgare i demokratiska samhällen. Etiska och demokratiska dilemman som hänger samman med demokratiska rättigheter och skyldigheter.
- Skillnader mellan människors ekonomiska resurser, makt och inflytande beroende på kön, etnicitet och socioekonomisk bakgrund. Sambanden mellan socioekonomisk bakgrund, utbildning, boende och välfärd. Begreppen jämlikhet och jämställdhet.
- Några olika stats- och styrelseskick i världen.
- Aktuella samhällsfrågor, hotbilder och konflikter i Sverige och världen. FN:s syfte och huvudsakliga uppdrag, andra former av internationell konflikthantering och folkrätten i väpnade konflikter.

Läroplanens centrala innehåll överlappar varandra i samhällskunskap, geografi, historia och i viss mån religion. Att arbeta ämnesövergripande med temat *Om det var krig i Norden* ger mer tid och gör att man kan komma på djupet med etiska och demokratiska dilemman förknippade med krig, konflikter, flykt, asyl, kulturell identitet och integration.

Litteraturläsning och boksamtal knyter förstås också temat till ämnet svenska. Man kan, om tiden inte räcker till annan fördjupning, begränsa sig till att helt enkelt läsa *Om det var krig i Norden* högt i klassen och diskutera den på lektioner i ämnet svenska. Det är inget dåligt alternativ – men ett fördjupat arbetssätt ger insikter och handlingsberedskap för livet.

TRE ALTERNATIVA INGÅNGAR TILL LÄSNINGEN

DET FINNS FLERA möjliga ingångar till arbetet med texten. Här nedan ger jag förslag på tre olika sätt att introducera och behandla *Om det var krig i Norden*. Vilken ingång läraren väljer beror ju på många saker – till exempel relationer och attityder bland eleverna, vana/ovana att jobba med dramatiseringar och om det finns ungdomar i klassen som har varit med om lika traumatiska händelser som personerna i *Om det var krig i Norden*. För många av dessa elever kan det vara känslomässigt omöjligt att delta i ett realistiskt rollspel. Men de kan tillföra viktiga erfarenheter till den efterföljande diskussionen om krig, flykt, asyl och integration. I andra högstadielklasser kan det finnas konflikter, hierarkier eller attityder till lärande som utesluter rollspel som pedagogisk metod.

1. ROLLSPEL (2-3 DUBBELTIMMAR)

I somliga klasser kan ett rollspel fungera som introduktion till läsningen. Ett rollspel behöver inte bli en jättelång teaterimprovisation. **KOPIERINGSUNDERLAG 1-3** presenterar en modell som kan fungera på högstadiet eller gymnasiet då den inte kräver stora ändringar i schemat och kan genomföras på ett par, tre närliggande arbetspass. I detta rollspel kopplas inte alla elever ihop i en enda sammanhängande "story" utan delas in i grupper som får reagera på givna händelser och situationer i tre olika scener. Scenerna bygger vidare på varandra och spelas upp för klassen i kronologisk ordning. Detta ger ett inslag av nyfikenhet: "Vad hade hänt innan vi hamnade i denna situation? Och vad händer sedan, efter de upplevelser som vi själva har gestaltat?"

2. LYSSNA, SAMTALA, LÄS (1 TIMME)

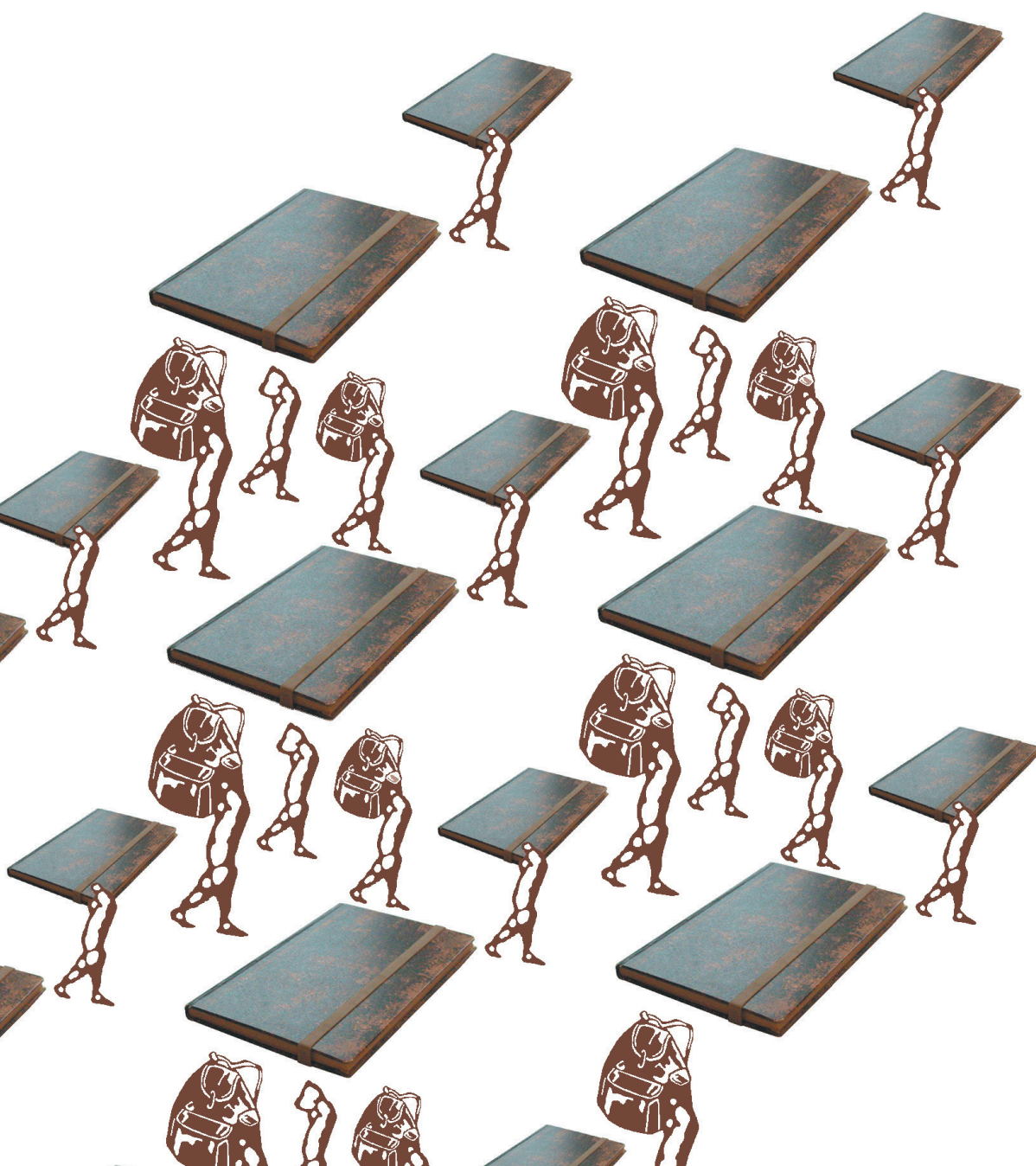
Ett betydligt enklare och mindre tidskrävande sätt att närma sig läsningen är att tillsammans lyssna på sången *Flykten från Sverige* med Loke Nyberg: www.youtube.com/watch?v=2z9bN-hEfpQ. Den tar 13 minuter och är värd att lyssna på under fullständig koncentration. (Den är så stark att jag inte tror det blir

några problem med det.) Följ upp med ett samtal efteråt. Lyssna själv på texten i förväg och anteckna frågor du vill ta upp med eleverna. Steget är mycket kort och naturligt från denna starka sång till läsningen av *Om det var krig i Norden*.

Man kan också välja en annan introduktionsväg och lyssna på sången som avslutning på hela arbetsområdet. Även då behövs ett reflekterande samtal efteråt.

3. INSTUDERINGSFRÅGOR (1 TIMME)

Läsning med instuderingsfrågor och frågor för reflektion och etiska samtal. **KOPIERINGSUNDERLAG 4** innehåller ett utdrag ur Janne Tellers text med två avslutande frågor som kan fungera som introduktion till läsningen.

FÖRSLAG TILL FÖRDJUPNING

I **KOPIERINGSUNDERLAG 5** finns ett antal frågor som eleverna kan få i uppgift att besvara efter att först ha läst igenom hela boken. Elevernas svar kan användas i grupp- och klassdiskussioner och, om läraren vill, samlas in för bedömning.

Temat krig och flykt engagerar – och det är viktigt att genomföra ett avslutande boksamtal. I **KOPIERINGSUNDERLAG 6** finns ett antal frågor till detta som bygger på den engelske författaren och läraren Aidan Chambers grundmodell².

Fortsatt läsning av engagerande ungdomsböcker är en enkel och givande fördjupning av temat. Den individuella läsningen bör följas upp med ytterligare boksamtal, kanske i tvärgrupper för att sedan breddas och fördjupas i helklass. I **KOPIERINGSUNDERLAG 7** finns en litteraturlista där jag har valt ut ett mindre antal böcker på temat ”krig och flykt” som passar för högstadiet. Det är titlar med olika lässvårighet och stil, både för avancerade läsare och för läsare med lässvårigheter eller svag svenska. (Det finns naturligtvis många fler böcker – komplettera gärna listan med hjälp av skol- eller barn/ungdomsbibliotekarien.)

Jag har också valt ut ett par frågeställningar som jag tror är meningsfulla om man har tid eller föredrar en kortare fördjupning. (**KOPIERINGSUNDERLAG 8-12.**)

2 Chambers 2011 (X Publishing): *Böcker inom och omkring oss*

KOPIERINGSUNDERLAGENS INNEHÅLL

INFÖR LÄSNINGEN

1. UTGÅNGSPUNKT FÖR ROLLSPEL (BAKGRUNDSBERÄTTELSEN) 11
2. ROLLKARAKTÄRER 13
3. SCENER I ROLLSPELET 20
4. ALTERNATIV INTRODUKTION TILL LÄSNINGEN 25

FÖRDJUPNING

5. FRÅGOR TILL EN ANDRA LÄSNING AV TEXTEN 26
6. FRÅGOR TILL BOKSAMTAL 28
7. LITTERATURLISTA 29

FÖRDJUPNING: ARBETSUPPGIFTER

8. TORTYR 30
9. VART SKULLE DU TA VÄGEN? 30
10. JAG PACKAR MIN VÄSKA 31
11. RECENSERA 32
12. HEMLAND - VAD ÄR DET? 33

KOPIERINGSUNDERLAG 1

UTGÅNGSPUNKT FÖR ROLLSPEL

EU HAR FALLIT samman. Gränserna är noga kontrollerade och passtväng råder. För att få komma in i vissa länder måste man ansöka om visum. Militärutgifterna ökar i alla stater. Omtvistade områden med bördiga jordar, kraftverk, gruvor, stora industrier och olja bevakas av militär med hög beredskap.

Tullarna har återinförts mellan EU-länderna. Resande kontrolleras noga innan de släpps igenom. Svårast är läget i Norden. I Sverige har en nationalistisk diktator tagit makten med militärens hjälp. Han tillåter ingen opposition och har stängt riksdagen och satt många riksdagsmän i fängelse. Andra riksdagsmän har flytt utomlands eller valt att samarbeta med Diktatorn.

Skolan lär ut att Diktatorn står för allt som är gott och att han ska återupprätta Sveriges storhet i Norden. Enhetspolisen spårar upp danska och norska medborgare i Sverige och spärrar in dem för att de inte ska sabotera det nya nordiska Riket. I skolan sjunger man nationalsången varje morgon. Då står alla i givakt med blottade huvuden. Morgonsamlingen avslutas med att alla skriker LEVE DIKTATORN!

Ett nytt ämne har införts i skolan: vapenträning. Eleverna måste också lära sig att marschera och uppträda militäriskt. Alla bär skoluniform med gradbeteckningar. Vissa elever är befäl och har makt att bestraffa kamrater som bryter mot regler. Om någon protesterar eller framför kritik – eller blir angiven för att ha sagt förbjudna saker – blir han eller hon gripen av Enhetspolisen. Tortyr förekommer ofta i förhören.

Det finns övervakningskameror överallt. Alla som misstänks vara kritiska mot regimen får sin telefon avlyssnad. Internettrafik, bloggar, facebook och e-post kollas av Enhetspolisen. Det händer att folk grips och tas in på förhör för att någon har hört dem yttra sig på ett misstänkt sätt.

Sverige ligger i krig med Norge och Danmark om herraväldet i Norden. Diktatorn startade kriget för att de andra länderna vägrade att acceptera det

beskydd mot ”fientliga stater utanför Norden” som han erbjöd dem. Danmark och Norge har båda starka militärmakter. Hittills har de stått emot de svenska anfällen – och de slår tillbaka hårt, bland annat genom att bomba svenska samhällen och döda många civila.

Till skillnad från motsättningarna och krigen i Europa, är länderna söder om Medelhavet mitt i en ekonomisk och demokratisk utveckling. De har kastat ut sina diktatorer och har nu demokratiska parlament med valda politiker. Sjukförsäkring, föräldraförsäkring, skolor och förskolor byggs ut. Yttrandefrihet och välfärd ökar. Samtidigt läggs stor vikt vid att upprätthålla traditionella värderingar som gästfrihet gentemot främlingar, frikostiga gåvor till behövande, respekt för kvinnor, omsorg om barn och artighet mot gamla. Det är en synd mot självaste Gud att göra ekonomisk vinst på vård, skolor och omsorg om äldre och handikappade, eller att ta ut räntor på banklån för att berika sig själv.

Många arbetslösa och förföljda européer har sökt sig till Nordafrika. Alla tas inte längre emot med öppna armar. Det finns inte jobb för så många utlänningar, inte ens för dem som har hög utbildning. Vissa européer för med sig sjukdomar och ohyra. Andra smugglar in orena djur, exempelvis svin, som de äter. Många bor i flyktingläger och kostar de nordafrikanska staterna mycket skattepengar. Ändå kan man inte göra annat än att ta emot flyktingarna och försöka hjälpa dem så gott det går enligt staternas och Guds lagar.

En del av de miljontals européer som kommer till Nordafrika uppträder *inte* som goda gäster. De begår brott och dricker alkohol så att de förlorar kontrollen över sig själva. Det händer att europeiska män våldtar nordafrikanska kvinnor. Nordafrikaner bildar medborgargarden som vaktar flyktinglägren och patrullerar på stan. Det finns populära politiker som kräver att alla européer ska skickas hem. Andra politiker påpekar att de flesta är bra människor som har varit tvungna att fly för att överleva eller behålla sin frihet, och att de som begår brott bara är en liten minoritet. Ytterligare andra politiker kräver att européerna måste lära sig arabiska och bevisa att de accepterar landets lagar och moralregler innan de kan få arbetstillstånd och bostad.

KOPIERINGSUNDERLAG 2

ROLLKARAKTÄRER

I detta kopieringsunderlag finns förslag på roller som kan klippas ut och fördelas.

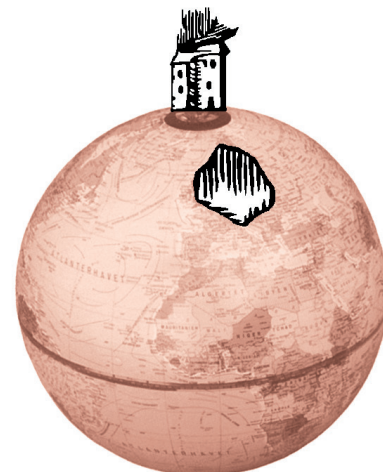
Välj själv vilka eller hur många scener som ska spelas, samt vilka rollkaraktärer som ska vara med och hur många som ska spela de olika rollerna, allt efter klassens storlek och potential. Självklart kan rollerna spelas av flera personer, samt både av tjejer och killar.

Spelet byggs upp av några få kronologiska scener. I varje scen improviserar eleverna dialog och händelser utifrån sina roller.

Förslag till olika scener finns i **KOPIERINGSUNDERLAG 3**. När eleverna har improviserat sina scener, spelar de upp dem för klassen. Det blir inte någon hel ”story”, men alla känner till bakgrunden till de händelser som gestaltas och kan kommentera dem och rollfigurernas agerande. Man kan antingen välja att diskutera varje scen för sig eller att spela upp alla i ett svep och ta diskussionen efteråt.

NÅGRA GRUNDFRÅGOR:

1. Hur kändes det att ”vara” din karaktär? Beskriv!
2. Varför gjorde eller sa du så? Vad ledde det till? (Vad hade det kunnat leda till?)
3. Borde du ha gjort eller sagt något på ett annat sätt? Varför/varför inte?
4. Vilka paralleller ser du till verkliga händelser i vårt samhälle och världen?
5. Vad är ...
 - Rätt och fel?
 - Humant och inhumant?
 - Fegt och modigt?

ROLLKARAKTÄRER (KOPIERA OCH KLIPP UT):

LILLASYSTER. Du är skadad i huvudet av bombsplitter och delvis förlamad. Du behöver en rullator eller kryckor. Det är svårt att ta sig fram i bråten på gatorna. Du kan inte klara dig själv utan är beroende av andra. Du är orolig för dina föräldrar och bröder och du vet att om de försvinner så har du själv ingen större chans att klara dig.

MELLANBROR. Du håller dig till föräldrarna och din syster. Du är rädd för bomberna och Enhetspolisen och ditt enda mål är att överleva tillsammans med din familj. Du saknar din äldre bror och fruktar för hans liv. I skolan försöker du vara lydig och inte sticka ut. Hemma försöker du hjälpa din mamma att skaffa mat, bränsle och vatten trots krypskyttarna som kan ta livet av dig.

ÄLDRE BROR. Du beundrar Diktatorn, du hatar danskar och norrmän. Du är med i Diktatorns Militanta Ungdomsförbund (DMU). Där har du avancerat till befäl och får bära vapen. Du leder en patrull som spanar efter danskar och norrmän och ni har fått löfte att snart få åka till Köpenhamn på ett hemligt sabotageuppdrag. Du träffar sällan din familj numera.

MAMMA. Du är lungsjuk på grund av bristen på mat, värme, rent vatten och mediciner. Men du kommer att kämpa till sista andetaget för att rädda din familj. Du är en duktig organisatör och när det var fred arbetade du som lärare. Nu använder du din talang till att organisera din man och dina söner så att de finner mat, bränsle och vatten. Själv måste du ta hand om din handikappade dotter, samt hålla liv i elden i den övergivna källare där familjen bor eftersom ni har mycket få tändstickor kvar.

PAPPA. Du har avskedats från ditt arbete på universitetet för att du vägrade göra propaganda för Diktatorn. Du var medveten om att detta var mycket farligt och att du nu är övervakad av Enhetspolisen. När som helst kan du gripas och hur ska det då gå för din familj? Det är ditt största bekymmer i livet. Därför bestämmer du dig för att ni måste fly utomlands och du ägnar dina dagar åt förberedelser inför detta.

DIKTATORN. Du vill härska över ett svenskt Samnorden och har därför startat krig för att erövra Danmark och Norge. Du tänker: "Alla som inte är med mig är emot mig och ska elimineras." Till din hjälp har du din premiärminister, din pressekreterare, regeringen, militären, Enhetspolisen, ditt militanta ungdomsförbund och alla rädda och indoktrinerade medborgare. Du tolererar inget motstånd. Om någon sätter sig upp mot dig slår du till hårt och effektivt.

PREMIÄRMINISTER. Du leder en regering där du och alla ministrar har fått höga löner och stor makt inom era områden. Men ingens makt är större än Diktatorns som kräver obrottslig lojalitet. För Diktatorn för sig att någon sviker så lever den personen inte länge. Självt är du fullständigt lojal med Diktatorn, och du har hårda nypor mot alla som uttrycker kritik eller tvivel. Du utför Diktatorns order, men låter andra göra det smutsiga hantverket.

PRESSEKRETERARE. Det kommer an på dig att utforma propagandafilmer, nyhetsartiklar, intervjuer och så vidare, som alla på ett smart sätt framställer Diktatorn som god och klok, och kriget som rättfärdigt. Du ser till att kritiska journalister censureras och anmäls till Enhetspolisen som i sin tur plockar bort dem, får dem att erkänna sitt svek och straffar dem. Din devis är: "Ingen sanning är större än Diktatorns."

FRI JOURNALIST. Du vill berätta sanningen om kriget men vet inte om du vågar. Flera av dina kamrater har försvunnit spårlöst efter att ha skrivit artiklar eller gjort tevereportage som Diktatorn eller regeringen inte gillar. Det finns en människa som du älskar över allt annat, och om du blir gripen av Enhetspolisen får ni kanske aldrig mer ses.

JOURNALIST PÅ DIKTATORNS TIDNING "SAMNORDISKA DAGBLADET". Du skriver om Diktatorn och kriget så som Diktatorn förväntar sig av dig. Du tänker att det är enda chansen att få utöva ditt yrke, för om du inte anpassar dig blir du arbetslös och kanske även fängslad. I dina artiklar hyllar du på olika sätt Diktatorns kloka ledning och smutskastar Diktatorns fiender, inte minst danskar och norrmän. Du skriver att alla de danskar och norrmän som ännu bor i Sverige kan bli förrädare och sabotörer och att de därför borde spärras in tills kriget är över.

BEFÄL I DIKTATORNS MILITANTA UNGDOMSFÖRBUND (DMU). Du har en patrull ungdomar som du leder. Ni spanar efter danskar och norrmän och när ni finner någon har du rätt att anhålla dem och med våld föra dem till Enhetspolisen. Och som ledare har du rätt att bära vapen.

MEDLEM I DIKTATORNS MILITANTA UNGDOMSFÖRBUND (DMU). Du ingår i en patrull ungdomar som spanar efter danskar och norrmän. Ditt befäl har rätt att anhålla personer och föra dem med våld till Enhetspolisen. Du är snabb på att lyda order och tänker inte så mycket själv på vad som är rätt eller fel. När ni gör grymma och omänskliga saker tänker du: "Jag lyder bara order." Ditt mål är att bli upptäckt som en god talang och själv avancera till befäl.

BLOGGARE. Du har ett nätverk av webbkompisar som du inte känner personligen, men som alla har lyckats kryptera sina datorer så att Enhetspolisen inte kan identifiera er. Ni trotsar Diktatorn och berättar sanningar för varandra som du publicerar på din blogg. Enhetspolisen försöker blockera den men du ligger steget före och placerar den på nya servrar som de inte känner till eller kommer åt. Du vet att alla som läser din blogg lever farligt och själv byter du adress varje vecka för att inte bli gripen.

BEFÄL VID ENHETSPOLISEN. Du ger order om razzior och att dina poliser ska gripa och tortera människor som du misstänker är emot Diktatorn eller kriget, till exempel politiker som är eller har varit verksamma i partier som är emot Diktatorn, samt fria journalister och bloggare. Du är rädd för att fienden kan ha infiltrerat din organisation och låter därför avlyssna dina egna medarbetare för att alltid vara på den säkra sidan.

ENHETSPOLIS. Du lyder order och deltar i razzior. Du är med om att tortera och förnedra gripna i syfte att få dem att erkänna sitt förräderi. Ibland går det bra, då bryter de ihop och erkänner så att de kan straffas på lämpligt sätt. Ibland vägrar de erkänna och du tycker att det känns obehagligt när ni måste trappa upp våldet. Särskilt när det handlar om kvinnor och barn. Du gillar inte att delta i dödsmisshandel och gruppvåldtäkter, men du fruktar vad som skulle hända dig personligen om du vägrade.

MILITÄRPOLIS. Du är med i en patrull som tvångsrekryterar unga män och kvinnor till armén. Ni har rätt att skjuta dem som försöker fly när ni kommer för att hämta dem. De är ju förrädare. Men de flesta följer med och blir så småningom soldater som du. Det du tycker är svårast är när du måste slita unga tonåringar ur armarna på sina föräldrar. Ibland tvingas du slå ner en mamma eller pappa som klamrar sig fast vid sitt barn.

FIXARE/UPPKÖPARE AV VÄRDESAKER. Du tjänar pengar på att folk är desperata och svälter. Med hjälp av ditt goda kontaktnät med mutbara tjänstemän och politiker i Diktatorns administration har du tillgång till i stort sett allt som dina kunder är villiga att betala för. Tillstånd, betyg och intyg av olika slag, bostäder, lyxvaror, pass, körkort, transporter, examensbevis, frikort från militären.

DOKUMENTFÖRFALSKARE (pass, betyg, intyg, bevis av olika slag och medlemskort). Du har tät kontakt med fixaren som förser dig med uppdrag. Han/hon betalar hyfsat, även om du vet att det mesta av priset för din tjänst stannar i fixarens egen ficka. Det är inget att göra något åt, för du behöver fixaren som beskyddare och skulle du vägra samarbeta misstänker du att du snart skulle få besök av Enhetspolisen.

FLYKTINGSMUGGLARE. Du har tillgång till fordon av något slag (till exempel bil, båt, lastbil med container, flyg). Och du tar betalt för att hjälpa desperata människor att fly, främst till Nordafrika. I ditt fall är målet oftast Egypten. Resorna tar mycket lång tid och folk är helt utmattade när de kommer fram. Somliga klarar inte av resan och dör eller blir allvarligt sjuka på vägen. De som kommer fram sätter du av någonstans i Ingenmansland och de får själva gå till fots till en gränskontroll och begära politisk asyl. Vid det laget är du redan på väg tillbaka hem.

EGYPTISK TULLPOLIS. Din roll är att visitera och förhöra alla flyktingar som söker asyl. Du ska försöka bedöma vad som är sanning och vad som är lögn, i alla fall vad som känns trovärdigt. Du ska skriva förhörprotokoll och rekommendera din chef att avvisa flyktingen direkt eller låta honom/henne placeras i ett flyktingläger i väntan på utredning och beslut. Du är irriterad över att många flyktingar säger sig sakna pass, för du misstänker att de har rivit sönder passet på vägen dit.

IMMIGRATIONSTJÄNSTEMAN I EGYPTEN. Du diskuterar asylärendet med dina kollegor och intervjuar de asylsökande som inte har avvisats direkt. Din uppgift är att placera dem som får stanna under asylutredningen i ett lämpligt flyktingläger. Du ska utreda eventuella släktskap med egyptier eller flyktingar som redan har asyl. Och i övrigt bistå dina chefer som ska fatta beslut om uppehållstillstånd eller avvisning.

KOPIERINGSUNDERLAG 3

SCENER I ROLL SPELET

Förslag till scener för improvisation i rollspelet. Självklart kan ni i klassen även komma överens om egna scener att spela upp. Läs igenom förutsättningarna högt tillsammans, lev er in i era karaktärer, tala och gör som ni tror att era karaktärer skulle ha gjort om allt hände på riktigt. Improvisera fram era repliker i en verklighetstrogen dialog.

SCEN 1: FAMILJERÅD - VAD SKA VI GÖRA?

AKT 1.

PERSONER: MAMMA, PAPPA, STOREBROR, MELLANBROR, LILLASYSTER

Hela familjen samlas för första gången på länge för att diskutera vad ni ska ta er till nu när hemmet är bombat och ni måste bo i en övergiven källare utan toalett, elektricitet eller vatten. Ingen av er har något arbete och pengarna är snart slut. Ni går igenom vilka tillgångar ni har kvar. Mamma har några värdefulla smycken som hon har ärvt av sin mamma, pappa har en laptop och mellanbror har en Iphone. Kanske har ni räddat några fler saker ur ert gamla hem som nu är förstört efter bombanfallet. Lillasyster fick en allvarlig hjärnskada vid anfallet.

Pappa är öppet kritisk till Diktatorn och kriget. Han har fått sparken på grund av detta och nu är det stor risk att han ska gripas. Storebror har å andra sidan tagit ställning för Diktatorn och blir mer och mer indragen i kriget. Mamma är sjuk och blir inte bättre i den råa och kalla källaren. Mellanbror försöker överleva själv och oroar sig för de andra i familjen.

- Pappa säger att ni måste fly till ett annat land. Det är fred i Nordafrika. Han har fått kontakt med en fixare som kan hjälpa er, men det kommer att kosta er allt ni äger och har. Alla i familjen deltar i diskussionen och säger saker utifrån sina egna utgångspunkter och tankar.
- Beslutet blir att ni ska fly. Men storebror vägrar följa med. Han tror på Diktatorn och vill göra sin plikt i DMU. Han är mycket kritisk mot föräldrarna, särskilt pappa.

AKT 2.

PERSONER: FIXAREN, DOKUMENTFÖRFALSKAREN OCH FLYKTINGSMUGGLAREN

Fixaren diskuterar flyktvägar, färdmedel och pris med dokumentförfalskaren och flyktingsmugglaren. Vad ska familjen få för pass och identiteter? Ni förhandlar och kommer fram till lösningar och priser som ger både fixaren, dokumentförfalskaren och flyktingsmugglaren rejäla vinster. Fixaren sammanfattar vilka instruktioner pappa ska få.

AKT 3.

PERSONER: FIXAREN, MAMMA, PAPPA, MELLANBROR, LILLASYSTER

Fixaren meddelar priset och ställer villkoren.

Ni i familjen, förutom storebror som har försvunnit, diskuterar hur ni ska få fram pengarna.

Ingen får ta med sig fler saker än vad som ryms i en liten skolryggsäck. Var och en gör en lista på vad han/hon vill ta med. Ni presenterar era packlistor för varandra och diskuterar dem. Vem är beredd att lämna något den valt ut och ta med något viktigare istället? Hur stor är chansen för hela familjen att klara av flykten med dessa packningar? Hur ska mamma klara sig med sin lungsjuka och hur ska det gå för lillasyster?

SCEN 2: DIKTATORN SLÅR TILL

AKT 1.

PERSONER: DIKTATORN, PREMIÄRMINISTERN, PRESSEKRETERAREN, LEDAREN I DMU

Danmark och Norge har visat sig svåra att besegra. Läget är kritiskt och svenskarnas kampvilja är låg. Enhetspolisen rapporterar att allt fler dissidenter grips och journalister skriver fler och fler sanningar. Bloggare sprider kritik men är omöjliga att spåra på grund av avancerad kryptering. Vad ska de göra för att få kontroll över folket? Ni diskuterar olika förslag och Diktatorn fattar beslut om vad var och en ska göra.

AKT 2.

PERSONER: PRESSEKRETERAREN OCH DEN LOJALA JOURNALISTEN PÅ "SAMNORDISKA DAGBLADET"

Ni diskuterar hur journalisten ska skriva och vilka teveinslag journalisten ska få sina kompisar att göra.

AKT 3.

PERSONER: DEN FRIA JOURNALISTEN OCH BLOGGAREN

Ni har läst artiklarna av den lojala journalisten och sett teveinslag av journalistens kompisar som hyllar Diktatorn, kriget, militären och Enhetspolisen. Nu diskuterar ni hur ni ska göra för att få ut sanningen, utan att riskera att bli gripna av Enhetspolisen eller tagna och misshandlade av DMU.

AKT 4.

PERSONER: LEDARE OCH MEDLEMMAR I DMU

Ledaren samlar sin trupp och ger dem order om att söka upp och röja fler politiska motståndare ur vägen. En av dem som ska "tas om hand" är pappan i familjen. En av medlemmarna i DMU är storebror. Vad tänker och säger han? Medlemmarna diskuterar ordern med varandra och planerar hur den ska genomföras. Hur agerar storebror?

AKT 5.

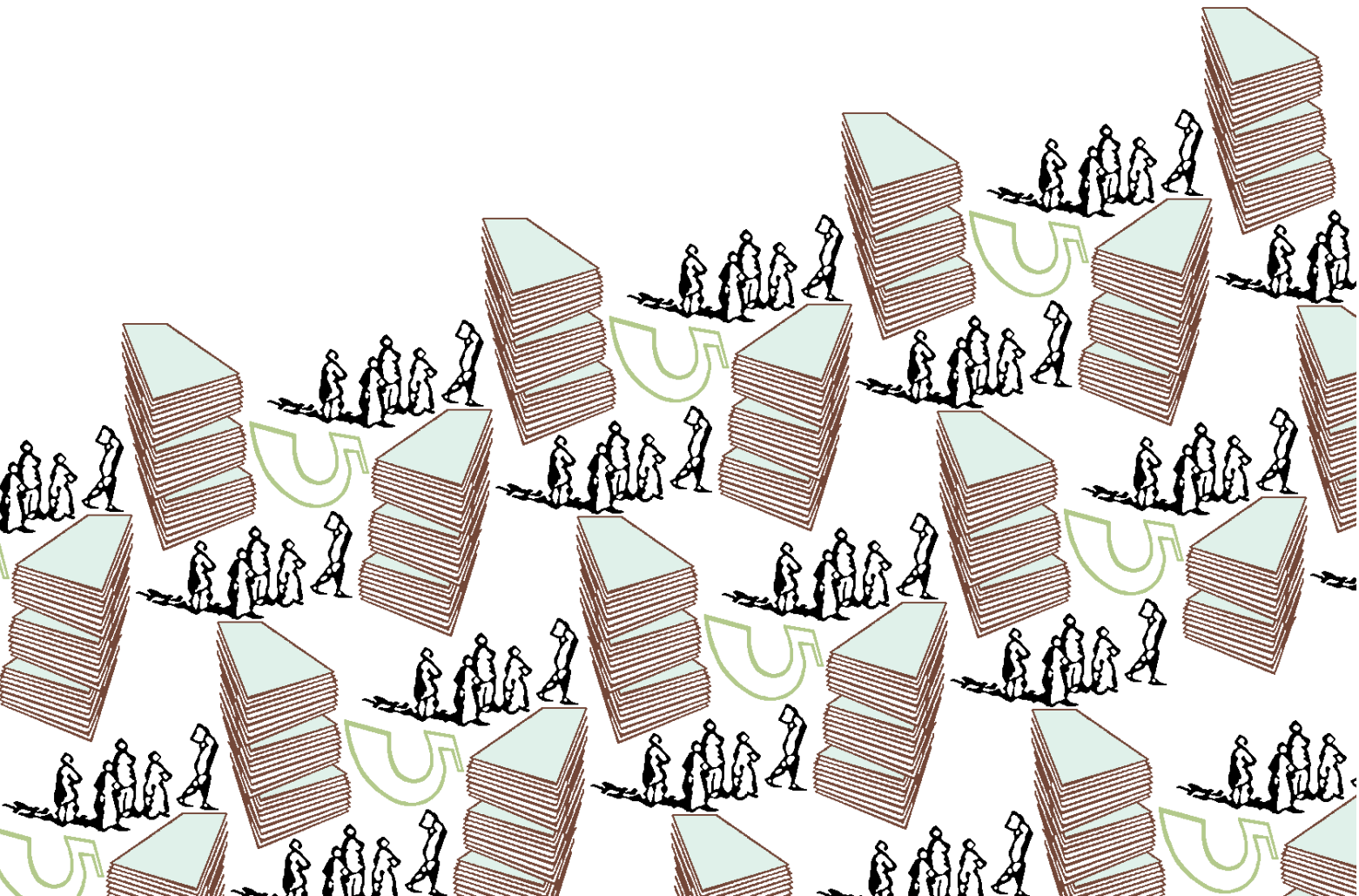
PERSONER: BEFÄL OCH ENHETSPOLISER

Befälet ger order till sina poliser om att intensifiera arbetet med att krossa allt motstånd från befolkningen mot Diktatorn och kriget. Enhetspoliserna diskuterar ordern med varandra och hur de ska gå till väga.

AKT 6.

PERSONER: BEFÄL OCH MILITÄRPOLISER

Befälet ger order till sina militärpoliserna om att tvångsrekrytera ännu fler unga tonåringar till armén. Militärpoliserna diskuterar ordena med varandra och hur de ska genomföra detta.

SCEN 3: FLYKTEN OCH ANKOMSTEN

AKT 1.

PERSONER: HELA FAMILJEN UTOM STOREBROR, FLYKTINGSMUGGLAREN

Familjen lyckas komma iväg innan polis eller DMU får tag på pappa. Flyktingsmugglaren följer med som co-driver i långtradaren. Flyktingsmugglaren ger olika order under flykten beroende på plats och risk. Ni läses in i containern på långtradaren. Hur och när ska ni få mat och vatten? Uträtta era behov? Sova? När får ni prata? När måste ni vara tysta? När kan ni gå ut i friska luften och röra på er? Vad gör ni om någon blir sjuk? Hur ska ni bete er vid gränsövergångar i Europa?

Den sista biten över Medelhavet färdas ni med båt. När den kommer i hamn i Alexandria körs er container i land och ni släpps ut på en parkeringsplats. Flyktingsmugglaren försvinner.

AKT 2.

PERSONER: HELA FAMILJEN UTOM STOREBROR, EGYPTISK TULLPOLIS

Familjen söker upp en polisstation och blir förhörd av en tullpolis. Vilka frågor ställer han/hon? Hur svarar de olika familjemedlemmarna? Vad händer? Tullpolisen konstaterar i alla fall nöjt att alla i familjen tycks ha pass. Frågan är om de är äkta? Hur mycket ljuger ni?

AKT 3.

PERSONER: EGYPTISK TULLPOLIS, IMMIGRATIONSTJÄNSTEMAN
I EGYPTEN

Polisen rapporterar från sitt förhör och ni, de två tjänstemännen, diskuterar vad ni ska göra med familjen. Ska alla släppas in? Eller bara pappan som påstår sig ha blivit politiskt förföljd? Men han uppvisar ju inga tecken på tortyr eller misshandel så man kan verkligen ifrågasätta hans historia. Ska ni istället släppa in mamman av humanitära (medmänskliga) skäl, på grund av hennes allvarliga sjukdom? I så fall borde åtminstone lillasystemen också få följa med – men mellanbrodern är så gammal att han skulle kunna utvisas tillsammans med pappan. Ni diskuterar för och emot och kommer till slut fram till ett beslut.

KOPIERINGSUNDERLAG 4

ALTERNATIV INTRODUKTION TILL LÄSNINGEN

Läs de första styckena i Janne Tellers text högt i klassen. Texten avslutas med två frågor. Låt först alla få fundera själva över texten och frågorna, och diskutera dem sedan tillsammans i klassen.

NÄSTAN HELA SVERIGE, nästan hela Stockholm ligger i ruiner efter bombnedslag. Huset som du och din familj bor i har fått hål i väggarna, alla fönsterrutor krossade och taket bortslitet. Vintern är på väg, värmen fungerar inte, det regnar in. Ni kan bara vara i källaren. Din mamma har luftrörskatarr och håller på att få lunginflammation. Din äldre bror har förlorat tre fingrar på vänster hand i en minsprängning och går med i milisen mot dina föräldrars vilja. Din lillasyster har blivit skadad i huvudet av granatsplitter och ligger på ett sjukhus utan utrustning. Din farmor och farfar dog när deras vårdhem träffades av en bomb.

Själv är du fortfarande oskadd, men rädd. Morgon, middag, kväll, natt. Du hoppar högt varje gång missilerna visslar iväg någonstans, varje gång du ser en ljusglimt vid horisonten och inte vet om den missilen är riktad mot just den punkt där du står. Du hoppar högt varje gång det hörs ett brak. Hur många av dina kamrater blev träffade nu? Vattenledningarna är sprängda för längesedan. Varje dag måste du och din bror ta er ut på gatan och över Stortorget med var sina två hinkar till den kommunala vattendistributionsbilen. Över torget måste man springa väldigt fort. Det finns krypskyttar i några av husen. Det är danskar och norrmän som har bott i Sverige så länge att de kan förväxlas med svenskar. Men inte så länge att de känner sig som en del av oss, nu när kriget rasar och vän eller fiende definieras av nationalitet.

Värre än rädslan är hungern. Värst av allt är kölden. Du fryser hela tiden. Och ännu är det bara början av november. Du vet inte hur ni ska överleva vintern. Läkaren säger att din mamma inte kommer att klara en vinter till i källaren.

FRÅGOR:

Vad kan ni göra? Vad kan *du* göra?

KOPIERINGSUNDERLAG 5

FRÅGOR TILL EN ANDRA LÄSNING AV TEXTEN

När eleverna har läst hela boken, alternativt när de har lyssnat på högläsningen av den, får de en rad frågor för alla sidor i boken. Reflektera över frågorna och diskutera dem sedan tillsammans i klassen.

- S. 7-12: Är krigsutbrottet och kriget i Norden realistiskt beskrivna?
- S. 12-13: Är den politiska förändringen från demokrati till diktatur trovärdig?
- S. 13: Varför kan riksdagsmannens fru inte resa med sin skadade son till pappan? Hur är reglerna idag i Sverige för politiska flyktingars återförening? Hur ser det ut i andra länder? Vad tänker du om detta?
- S. 14-15: Varför vill inte länder i Arabvärlden ta emot flyktingar från Europa? Jämför med hur det kan låta i Europa och Sverige idag.
- S. 18: Hur lyckades familjen till sist fly? Till vilket pris?
- S. 19: Vilka beslut måste pappan fatta inför flykten?
- S. 20: Vad skulle du ha packat ner i den lilla ryggsäcken?
- S. 22: Hur skulle du tänka om du förlorade all den frihet du har?
- S. 23: "Det finns ett annat liv" – gör det verkligen det? Eller måste alla människor fortsätta att leva sina liv så som de har blivit?
- S. 26-27: Varför tvekar egyptierna om de ska ge familjen uppehållstillstånd? Ser du några likheter med vad som kan hända i Europa och Sverige idag?
- S. 30->: Hur ser vardagen ut i lägret? Vilka problem måste "ni" klara av?

S. 30-31: Varför är danskarna Christian och Hans så fientliga?

S. 34: Hur känns det att få asyl till sist, även om den är tillfällig? Vad krävs nu av "dig" och familjen?

S. 35->: Hur går det att skaffa jobb och inkomster? Hur klarar sig familjen? Hur påverkas självkänslan och människovärdet? Hur ter sig livet i Egypten jämfört med i Sverige?

S. 36: "Du vänjer dig ..." Gör man det?

S. 39->: Hur är det i Sverige efter kriget? Hur får "du" reda på det?

S. 40: Vad menar Karin med att det på sätt och vis är värre nu än när det var krig?

S. 41->: Egyptierna är kritiska till den svenska "kulturen". Ska "du" anpassa dig och ta seden dit du kommer eller ska "du" försvara och bevara värderingar och traditioner från Sverige?

S. 44-45: Språket – vilken betydelse har det för "din" och föräldrarnas anpassning? Vad anser du om föräldrarnas försök att skydda och rädda "din" syster? Gör de rätt eller fel?

S. 46: Vad händer "dig" i Sverige? Vem är "du" egentligen nuförtiden?

S. 48: Varför gifter "du" dig med Karin? Är det rätt eller fel att göra så? Varför gillar föräldrarna giftermålet?

S. 49: "Man ska se upp med de där svenskarna" – varför tänker egyptier så?

S. 50: "Ni" klarar er. "Du" blir pappa. Ändå är "du" inte glad. Varför?

S. 51: Vad är hemkänsla? Vad är ett gott liv? Hur kommer det att gå för "dig" och de andra i "din" familj?

S. 57-59: Vad tror du Janne Teller menar när hon skriver:

"Jag hoppas att den här texten kommer att läsas opolitiskt, som den inbjudan till inlevelse den är. En inbjudan till den andres liv, till vad vi alla har ansvar för aldrig ska bli våra personliga öden."

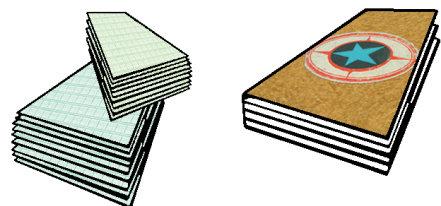
KOPIERINGSUNDERLAG 6

FRÅGOR TILL BOKSAMTAL

Enligt Aidan Chambers grundmodell.

LÅT ALLA I gruppen med några få ord säga något om följande:

- Något som var bra.
- Något som var dåligt.
- Något jag undrar.
- Mönster och samband.
- Trovärdighet.
- Varför gör de som de gör?
- Språket.
- Författarens tilltal.
- Berättelsens budskap.

KOPIERINGSUNDERLAG 7

LITTERATURLISTA

För fortsatt fördjupning.

TIPS PÅ BÖCKER för fördjupad läsning på temat krig, flykt och vad det gör med oss människor – ett litet urval bland många böcker med inriktning på högstadieåldern och olika läsförmågor:

Arkan Assad: *Stjärnlösa nätter*

Aidan Chambers: *Vykort från ingenmansland*

Suzanne Collins: *Hungerspelen* (bok 1 finns som film)

Kalle Güettler: *Mary, min syster!* (lättläst); *Hämnd* (extra lättläst grafisk roman, utg. 2013)

Thomas Halling: *En blodig knoge* (extra lättläst)

Titti Knutsson: *Muren; Kampen*

John Marsden: *I morgon när kriget kom* (en serie i sju delar med uppföljande trilogi om huvudpersonen Ellie, bok 1 finns som film)

Uri Orlev: *Ön i fågelgatan* (finns som film); *Mannen från andra sidan; På flykt*

Niklas Orrenius: *Sverige forever in my heart* (en serie reportage)

Torben Poulsen: *Le, Smilja* med fortsättningar

Sofia Taikon/Gunilla Lundgren/Amanda Eriksson: *Sofia Z 4515* (seriebok om förintelsen av romer genom Sofia Taikons egen berättelse, finns på svenska, romani och engelska)

Annika Thor: *En ö i havet* (en serie i fyra delar, finns som film)

Christina Wahldén: *I gryningen tror jag att mamma ska väcka mig; Min systers dotter har många pappor; Om ni bara visste* (extra lättläst)

Monika Zak: *Pumans dotter* (finns som film)

KOPIERINGSUNDERLAG 8

TORTYR

LÄS OM SIDORNA 12–13 för att se vad som händer med pojken som grips av polisen.

Fundera tillsammans med en klasskamrat över:

1. Vad tortyrerfarenheten betyder för pojken och hans fortsatta liv.
2. Vad det säger om ett samhälle att det använder tortyr.

Anteckna med stödord vad ni har tänkt och talat om.

KOPIERINGSUNDERLAG 9

VART SKULLE DU TA VÄGEN?

1. Intervjua en klasskamrat som i sin tur intervjuar dig.
Börja med ingångsmeningen i boken: Tänk om det blev krig i Norden.
Vart skulle du ta vägen?
2. Fråga varandra varför ni skulle välja ett bestämt land och vad ni har för tankar om det landet.
3. Ta också upp frågan: Hur kommer du dit? Vilka skulle kunna hjälpa dig?
4. Försök hitta på fler frågor som får din intervjupartner att berätta om sina förväntningar, tankar och känslor om flykten till detta land.
5. Redovisa intervju svaren och diskutera dem i klassen. Ta i diskussionen upp:
 - Val av land.
 - Tankar om livsvillkoren där.
 - Hur man kan inrätta sitt liv för att klara sig i det främmande landet.

KOPIERINGSUNDERLAG 10

JAG PACKAR MIN VÄSKA

TÄNK DIG ATT du måste fly utomlands på obestämd tid och bara kan ta med dig en väska. Vad packar du?

- Gör en lista.
- Byt lista med en klasskamrat.
- Vad har ni packat?
- Varför?
- Vad var ni tvungna att lämna?
- Hur kan ni klara er med denna packning?

Redovisa i klassen och diskutera med de andra.

KOPIERINGSUNDERLAG 11

RECENSERA

EFTERSOM DET KOMMER ut massvis av nya böcker varje år behöver vi hjälp att välja ut vad vi vill läsa. Den hjälpen får vi av recensioner.

Skriv en recension av Janne Tellers bok. Du ska:

1. Kort sammanfatta innehållet.
2. Beskriva vad som är utmärkande för texten. (Författarens språk, ordval och sätt att uttrycka sig, vem hon riktar sig till, om texten är lätt eller svår och så vidare).
3. Ta ställning till boken – rekommenderar du den eller inte – och varför?

TIPS! Se till att inte lägga för mycket tid på att återberätta innehållet. Den som läser recensionen väntar sig kort information om vad boken handlar om och vad du tycker om den.

Fördjupningsuppgifter:

1. Sök på webben eller i tidningar efter recensioner av Janne Tellers *Om det var krig i Norden*.
2. Jämför dem med varandra och med din egen recension.

KOPIERINGSUNDERLAG 12

HEMLAND - VAD ÄR DET?

"När kriget äntligen är över, är Sverige inte längre samma land. Det säger de som har varit tillbaka en sväng."

1. Skriv upp tre saker som du menar inte får förändras om Sverige ska fortsätta att vara "samma" land.
2. Jämför din lista med en klasskamrats.

Diskutera begreppet "hemland". Vad ligger i det begreppet? Skriv en ny lista tillsammans!

Läs upp er lista i klassen och jämför med vad de andra har kommit fram till.

